

ТРАУРЪТ НА ОТЕЦ ПАИСИЙ¹

Иван Русков

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

REV. PAISII'S MOURNING

Ivan Ruskov

Paisii Hilendarski University of Plovdiv

This text researches one major topic: how a special edition of the magazine „Saint Paisii Hillendarski“ [„Otets Paisii“] from 1932 depicts the national mourning on the anniversary of the capitulation of the land in the World War I and the signing of the 1919 Neuilly treaty. The magazine specifically emphasizes that 13 fatal years have passed since the signing of the fatal treaty, requiring its revision. The authors of the magazine stand on, that the council of the Allied Powers morally and physically destroyed the Bulgarian people. With the analysis of the pictures and articles from the magazine we try to show the perspective of the mourning as well as the usage of the ideologeme Saint Paisius of Hillendar.

Key words: mourning, World War I, Neuilly peace treaty, ideologeme, Saint Paisii Hillendarski

Какво ще разбираме под *Отец Паисий*, какво означава траур на Отец Паисий?

Тези въпроси изискват обстоен отговор, към който тук няма да пристъпваме поради обхватно и многосъставно преплитане на идеологически и исторически проблеми и факти. Ще предположим следното лаконично разбиране: Отец Паисий е личността-и-идеологемата в тяхното неразривно единство на биване и възсъздаване, вписано в отцесиновното съзграждане на-и-от доминантни представи за етническа и национална участ. Оттук насетне ще наричаме това единство

---

¹ Текстът – редуциран вариант от по-голямо изследване – е четен като доклад на 27.X.2012 г. в гр. Банско в рамките на програмата на пътуващия семинар „Постъпките на Отец Паисий Хилендарски“ (22 – 27 октомври 2012 г.).

тялото или идеологемата *Отец Паисий*, средишна национална фигура, Първопредтеча от особен вид, доколкото е мислен за Отец, бидейки и Син, в големия разказ, в митонаратива за произхода и историята на българите; фигура, идеологема и митологема, изграждана от ред поколения и в същото време изграждаща ги.

Траурът е изключително труден за разглеждане проблем както в личен, така и в общностен план. Когато говорим за траура на *Отец Паисий* в смисъла на сложно конструирано културноисторическо единство от личността и идеологемата, единство, превърнато във фокус за трансисторически визии, си даваме сметка, че траурът на *Отец Паисий* предшества и раждането на детето, и раждането на хилендарския монах Паисий, и траура в неговата история. Съответно даваме си сметка, че този тип траур за загубеното величие и слава, за разпокъсаността и разпиляността на земя и семе, за заличеното, обезправено, подигравано, срамещо се от липси на идентификационни ядра, травмизирано и като че напълно изчезващо от битието свое, забравило или неспособно да помни и припомня някогашното си биване, този тип траур, включващ и ефекта от буквална или символична загуба на автономия, на отсъствие на репрезентиращи своето институции, този тип траур не само е наличен повече или по-малко отчетливо, с една или друга доминанта както пряко, така и алюзивно, и символично в историята (културата) – той е и формант на историята (културата).

Няма да се спираме на взаимоприливите между времена и представи в един или друг кризисен момент, в който се изживява траур и/или се оперира с него и в който тези, които по традиция наричаме будители, съизграждат и преактуализират тялото *Отец Паисий*. В настоящото кратко изложение ще разгледаме брънка от траура, манифестиран по пряк повод в края на 20-те и началото на 30-те години, като не ще бъде възможно да се предложи отговор на ред важни въпроси, сред които е и въпросът защо тъкмо по това време се реконструира тялото *Отец Паисий*, защо именно тогава се преоткриват едва ли не неотменни начала, формиращи националноисторическото съзнание.

*

Необходимо е да назовем и загърбим няколко опасности: опасността една културна история да се пише и осъзнава само като жертва. Успоредно с нея е опасността да четем траура прекалено строго, да го опишем като цялостна система от обредни действия. Или обратно – да свеждаме многообразието на културните ситуации до траура, да не виждаме по-далече от траура. Трета опасност е да не доосъзна-

ваме снопа от преплетени чувства и бидейки в траура, и боравейки с траура. При това – без да навлизаме в проблема за натрупванията на траура (и в траура) във времето, за привидно уталожените, затихнали, но непреработени личностни или колективни травми в резултат на загубата на обичаното. Немаловажен нюанс в тази посока би бил и проблемът за самообвинението: например за случаите, в които се предпочита собствената смърт пред смъртта на близък.

В ретроспективната си гледна точка към траура на дадено време е съществено да разграничаваме и траура като преживяване, от една страна, спрямо знаковото боравене с траура, с афиширането му, показването му като форма на протест, макар че двете страни не се изключват и често преливат една в друга. Ресурсите на знаковото боравене с траура се използват като повик, като жест на несъгласие с някого, като акт на обединение в името на национална кауза. Оперирането с траура и траурното позволява съотнасяния между своя и чужда участ, отключва аналогии и с библейската свещена история. При това ритуалността е и вид сценичност, драматургия, в която се търси катарзис, но в която също така – чрез спомена и помена – се съживява времето на щастливото минало. Траурът е възможен само в контекста на осъзнаваната загуба, извикваща спомена ако не на щастието, то на добруването, на целостта, на заедността. Траурът е белег за грижа и загриженост в сърцевината на самото биване. В него се извършва преосъзнаване на стойности: загубата прави по-осезаема, по-видима нашата способност да живеем било като се опитваме да забравим, било – обратно – като правим всичко възможно да не забравяме източника на болката, на унижението, на скръбта. Така работата на спомена и работата на траура (Рикьор) преливат една в друга.

Траурът е плач, вик. Но траурът е и тишина. В бездната на траурната тишина звучат неизговоримите думи и плачове, звучат стонове и мелодии от дълбочината на душата, от сърцевината на времето. Тишината е и смълчаване почитание, но и смълчаване мъст; смълчаване отчаяние, загуба на слово, загуба на реч и смисъл. Подтик към меланхолия или към ридание. Или към притаяване в очакване на момента за реванш, за избухване на притаената ненавист. Траурът като тегота – затихване в безбрежието на пустотата, която ни обгражда след загубата, и катапулт към очаквано или внезапно само/убийство.

В контекста на траура всички сме бежанци. Бягаме от мъката, от страшното, от празното: бягаме и физически, и духовно. Но се събуждаме в кошмарите на настоящето. Ала бежанците са и конкретна група хора с присъщи тям проблеми и причини за само/прокудеността

им. Бежанци от Северна или Южна Добруджа, от Източна или Западна Тракия, от Македония, от Западните покрайнини. Бежанци и малцинствени групи – две страни на едно и също явление, част от стъпките на траурния марш. Бесарабски българи, асимилация, липса на книги, невежество сред нас, „тукашните българи“, които бъркаме Белград с Болград – това са важни пунктове за разгръщането на кризиса в националноисторическото съзнание през 20-те години, настъпил в резултат на понесени загуби. Тъгата в чувството за загуба при бежанците е двупосочна: тъга по загубено (откъснато) от тялото на родината място и тъга във самото изгубено място.

Траурът на победителя и победения е взаимно причинен. Но победителят обикновено се явява и в ролята на съдия. Със своето решение, скрепено и в договор между „двете страни“, съдията се разпорежда, взема предвид или отхвърля позиции, предложения и като следствие – освен всичко останало – тушира или увеличава траура. Съдията е оторизиран да изземва, преразпределя, лишава, дарява, овъзмездява едни от воювалите за сметка на други. Калкулация на търсеното възмездие, в което „сумата“ от санкция и компенсация за понесената загуба капитализира печал, а не печалба: при това и за „двете страни“, при това независимо от изгубено или придобито, доколкото и в двете е кълнът на реваншизма. Към „придобивките“ се числи и земята: като се дава или възвръща на едни, тя бива откъсвана като „жив къс от отечественото тяло“ на други. Справедлив или не, договорът създава нови граници на общностите, но траурът е несводим до тези граници, въпреки че се подхранва и от тях: той е отсам и отвъд институционализираните в договора параметри на държавата, защото е вписан в трансисторическите привиждания и калкулации на своето не само като минало и настояще, но и като проект за бъдещето. Самият договор е инструмент на принуда, влизащ в конфронтация с национално изработения виртуален договор между предци и следовници, с типа завещание или типовете завещания, пречупвани в представата за дълг, синовност, почитание. В този смисъл договорът е и мемориал, възпоменание за преразпределеното и преразпределимото, за вместиане в удържането на завещанието между бащи и синове, за неблагословено от волята на Отеца „придобиване“ или „отнемане“ на блага, неразривна част от които се оказват и хората, родените на „тази земя“, свързаните чрез поминък, домове и челяд с мястото, в което са гробовете на напусналите „този свят“ според отреденото за всеки човек преминаване в отвъдното. Договорът позволява разпореждане с

придобитата територия и хора; изгубилите от (и във) клаузите на договора се готвят за възръщане *на* и *във* родните предели.

Общностният Дом се конструира в бран и се брани и възвръща в бран: с напускане на родния дом. Затова траурът е свързан с невъзвратимото у дома: с липси. С липсата на мъжа: бащата и сина. Свързва се с гроб неznайно къде. Гроб отвъд: отвъд границата, отвъд родното място. Траурът е задушаване в откритостта на надеждата. Той е молитва за успокоение на душите на живи и мъртви. Разговор с Бога – небесния и в нас.

Траурът е прокуждане – бягство към своите и своето и изоставяне на своите и своето.

От Ной до Ньой не секват свещените разкази, болката, преразпределението на земи, на притежания, пактовете на братя срещу брат.

Траурът на Отец Паисий е траурът на сина, който иска и синовете му да бъдат бащи. Този траур не е част от живота – той е в самото траене на живината на отцесиновността. Територия на духа, в която има и трибунал на себеосъждането, покаянието, прошката като невидима форма на превъплътимостта на отец и син в Голготата на съзнанието.

**

Картини от траура в „Отец Паисий“: опит за описание и анализ.

На корицата на списанието (ОП 1932) е картина без име и автор (Вж. Приложение: Пр. 1.; Пр. 1.а). Три майки, три възрасти, три погледа: двете жени са със затворени очи, главите са сведени. Жената в средата е нарисувана като виждаща-невиждаща (ни) – тя формално е обърната към нас, но всъщност към никого: гледаща-невиждаща и в себе си, и извън себе си. Поглед, в който виждане и невиждане постигат онази тоталност на всеприсъствие и отсъствие на нещата и себе си, граница, в която всеприсъствието и нищото се взаимноизразяват и еднакво не подлежат на разумно обяснение и описание. Трите жени са заели цялото пространство – те сякаш са вписани в небето. Зад гърба им облакът небе прилича на дим, на кълбо. Прилича и на корона на дърво с невидим ствол и корени. Не чуваме глас от облака, не виждаме възвисяващ се. Черните ивици, които са контур на изглеждещото като облак, приличат на гъсеници, пиявици, змии; на надвиснали злокобни същества като в кошмар, видение. Вляво и встрани, назад и надолу в картината са очертания на домове. Домовете са далече, недоловими,

струпани. Домашността е останала назад във времето: тук и сега, в близък и преден план е черното на мъката, имаща за свой дом майките.

Картината сякаш носи заглавието на списанието – *Отец Паисий*. Тя е писана от *Отец Паисий* и пишеща *Отец Паисий*. Двете дати под картината са като дати на некролог: години на раждане и смърт: **27.XI.1919 – 27.XI.1932**. Всъщност години на помен: 13 години от смъртта. Мъртви са отсъстващите в картината: мъжете. Нивите, полята, планините. Но къде са невестите, дъщерите, децата, старците?

Символично е останало само черното, кулминирало в траура на три жени: те не са трите орисници, макар да изразяват орисия: лична и общностна, пряка и символична, на синовете и бащите – буквалния и символичния Син и Отец.

Майка му, сестрата на майка му и Мария Магдалина. Трите Марии на българския траур.

Звучи грубо, но е така: „семинарното време“, институционалната империя трие редовете на историята и траура. Както в представеното досега, така и в картините сме принудени да извършим редукция: ще рече изтриване, зачеркване на почерненото в черното издание с черни картини. В очакване на бели дни преминава животът ни. Очакването – мостът, на който преосъзнаваме бреговете в безбрежието на пустотата, мостът, на който не можем да се разминем със себе си.

Спираме пред картината „Очакване“ на Петър Георгиев (**Пр. 2.**).

Тя внушава идеята за затвор, за заключеност на човека в решетките на очакването. Това впечатление се създава не само в последователността на четенето на картините (които всъщност пропуснахме „тук“), нито само от нейното заглавие. Усещането за затвор е изразено с малкото прозорче с решетки. Мястото на прозорчето е на втори план. В първия план, но така, че главата да се разполага точно в средата на прозорчето и точно между централните му решетки, е фигурата на възрастна жена с черна кърпа. Със силно изпъкналите си и сякаш до кости оголени пръсти на дясната си ръка тя придържа нещо бяло. С лявата си ръка придържа, обхващайки я през гърдите, припаднала млада жена, чиято глава е безжизнено отпусната, очите са затворени, а увисналата дясна ръка подчертава безсилието на тялото. В ръката си младата жена не държи нищо: дланта е обърната към нас, пръстите са почти изправени и леко разтворени, знак за празнота и като че за изпуснато нещо. Празната ръка изпъква по вертикала в средата на картината. Създава се контраст с двете заети ръце на възрастната жена, която с дясната ръка придържа към тялото си като че поставеното на скута ѝ повито дете. Предвид разположението на фигури-

те предположението изглежда абсурдно. Абсурдът ни кара да се вглеждаме внимателно: забелязваме, че лявата ръка в картината е само една. По-горе приехме, че е ръката на възрастната жена, и сега бихме могли да кажем, че по хоризонтала картината представя грижата, изпълваща ръцете на старата жена. Вертикално обаче е празнотата, безсилието. Празни и ужасни, страшни със своята празнота и големина са очите на възрастната жена, гледащи право към нас („и гледа с поглед като черна пропаст, / като две тъмни кладенчеви дупки“ – Дора Габе, „Забравените“, с. 45)². Лицето ѝ изразява страдание, но освен това има и нещо нечовешко в това лице. От нечовешкото и празно лице към отпуснатата надолу празна ръка на припадналата жена – това е вертикалата на картината. Отвес на празнотата, преливаща от мъка, от неизразимост и невъзможност да се удържи загубата и изгубеността – и всичко това е склучено в решетките на затвора на очакването, на този съвсем конкретен наш дом и на този надконкретен, символичен дом, който обитаваме. В него – в двойното му осмисляне – е и внушено, и показано разпятието. Кръстът изпъква в така бегло шрихириания смислов потенциал на картината. Мъжете ги няма, жените са на кръста и са кръстът. Ще удържи ли майката изпитанието, ще може ли туптящото сърце на грижата да възкреси отпуснатото тяло на невестата с дочакване на блага вест?

Внимателното разглеждане на рисунъка показва, че лявата ръка е фина, пръстите ѝ са много различни от пръстите на дясната ръка на старата жена. С други думи, лявата ръка би трябвало да е на младата жена. Тя не е припаднала, а е коленичила в молитва. Поставената на гърдите ръка заедно с преклонената глава изразяват мъката и надеждата в молитвеното благочестие и упование в Божията милост. А дясната ѝ ръка не е просто празна, тя е готова да посрещне, да приеме очаквания.

Двете жени са като едно цяло. В правата перспектива на погледа лявата ръка на майката не се вижда, скрита е от тялото на дъщерята, макар че в композицията на картината и от позите на телата сме с впечатлението, че майката държи с лявата си ръка безпомощната си дъщеря (снаха). Какво все пак е нарисувано? Разпятието на очакването, онова състояние на надежда и отчаяние, в което логиката се разпада, както са се разпаднали устоите на света³.

---

² Текстът на Дора Габе не е илюстрация към картината, но някои стихове звучат така, сякаш я въз/създават.

³ Доцент Ичевска направи асоциация с Богородица Троеручица. Като ѝ благодаря за това „подказване“, бих казал, че (в) буквалното и символично преливане

***

Нека сега се насочим към думите на онези, които с имената си образуват картината със заглавието „Ньойи / Тринадесет черни години“ (Пр. 3.). Не можем да си позволим да навлизаме в детайли за същността и реториката на написаното. Подборът, който правим, цели да открие преди всичко метафорично-символните виждания на Ньойския мирен договор, предизвикал траура на България, без да подценяваме историко-демографските, военните, икономическите проблеми, застъпени в изданието. Подборът ни не е изчерпателен и систематичен дори и в този ограничен аспект: той е съобразен преди всичко с възможността да се пресъздаде в най-общ вид буквата и духът на настроенята, изразени в траурния брой на *Отец Паисий*, и да ги представим за ограниченото време на един доклад.

Заглавията на статиите и есетата са показателни за отношението към Ньой:

1. Ньойската неправда – митрополит Стефан Софийски, с. 3 – 8.
2. Протестът против Ньойи – проф. д-р Ив. Георгов, с. 9 – 12.
3. Тринадесет години от Ньойи – проф. Георги П. Генов, с. 13 – 14.
4. Репарациите – проф. Илия Янулов, с. 15 – 22.
5. Как ще стане ревизията на мирните договори? – д-р Н. П. Николаев, с. 23 – 25.
6. Ньойската Голгота – Майор Никол, с. 26 – 27.
7. Истината се ражда – д-р К. Ив. Манчев, с. 28 – 30.
8. Договорите за мир и чуждото обществено мнение – Николай Дончев, с. 31 – 32.
9. Македония – един кошмар или един блян? – проф. Фредерик К. Крюгер, с. 33 – 36.
10. Добруджа и ревизията на договорите – д-р И. Пенаков, с. 37 – 39.
11. За Македония – проф. Ас. Златаров, с. 40.
12. Стон на Прометея – проф. Борис Йоцов, с. 41 – 43.
13. Забравените – Дора Габе, с. 44 – 46.
14. Скръб по родината – Конст. Петканов, с. 47 – 50.
15. Македония – Иван Мирчев, с. 51 – 52.
16. Преклонение пред земята – Печо Господинов, с. 53 – 54.
17. Не се гаси туй, що не гасне – проф. Ем. п. Димитров, с. 55.
18. Болката на Бесарабия – проф. К. Иванов, с. 56 – 57.
19. Ньойският договор и Тракия – Ив. П. Орманджиев, с. 58 – 61.
20. Вик за човечност – Петър Атанасов, с. 62 – 63.

В обединеното тяло на книжка 11. и 12. за 1932 г. няма номерация и съдържание. Дали е нарочно, за да се покаже траурното като неподредимо и неизразимо, или е случайно, не знаем. Но това изпис-

---

на духовно и материално в картината е не само основа за ред асоциации, то е самото основаващо биването като недостиг и копнежност.

ване представяне, което предлагаме, откроява акценти: емоционални, териториални, правнонормативни и договорни в юридическия смисъл, но и за правота и справедливост в морален смисъл, като последните са експлицирани например с поставени на първо място думи в заглавията: *Стон*, *Скръб*, *Болката*, *Вик* (12., 14., 18., 20.). Те емоционално уплътняват изведената още в самото начало (1.) неправда. *Забравените* и *Преклонение* (13. и 16.) акцентират върху емоционалната ангажираност с участието на своите. *Истината* в 7. гравитира и в посока на правната, и в посока на емоционално-моралната аргументация. Всъщност заглавията въздействат като ансамбъл: те биха могли да се обединят и с афоризма за неугасимото (17.), и за *Голгота* (6.), и с питането за кошмара или бляна (9.), като всяко от тези названия имплицира и съизразява останалите и проблематизира културноисторическата ситуация от различни страни. Няма съществено значение дали се оперира с клише, с правно-юридическа или емоционално-нравствена аргументация. В самата постановка на текстовете търсената справедливост изначално се пресича с позицията на другия, на другите. Ако някой трябва да бъде реабилитиран, ако едно разкъсано тяло трябва да бъде реанимирано, ако се настоява за ревизия на договори, като се извеждат в колони от цифри статистически аргументи за непосилността на репарациите, това се прави откъм самото траене на загубата, откъм самото биване в траура, откъм самото усещане и преповтаряне на ред аспекти на травмата. Биване в траура и опериране с него. Знаково изразяване на лична и общностна скръб, знаково демонстриране на скръб и обич и превръщането им в основа на протест, на несъгласие. Следователно траурът се трансформира в определена манифестно изведена и целенасочена дейност: работата на траура и работата с траура не са едно и също, но те преливат една в друга: заедно с преработката на травмата и превръщането ѝ в стимул за укрепване на тялото *Отец Паусий* се оперира с траура като невъзможност да се забрави травмата тъкмо за да се съхрани тялото *Отец Паусий*. Впрочем, ако сравним заглавията, тематиката и реториката на текстовете, с които се отбелязва 10-годишнината от Ньойския мирен договор, ще забележим съществена промяна. В кн. 21. и 22. от 27 ноември 1929 година преобладават текстове, които представят преди всичко прекитите количествени измерения, конкретиката на загубите за България в географски, демографски и икономически план: граници, репарации, малцинства, съпоставки с предходни години и договори, тоест сякаш се осъзнава и представя за пръв път така компактно и многоаспектно в едно национално издание историческото, географското и икономи-

ко-политическото следствие от договора, като не са забравени и асимилационните опасности, които той, макар и да не стимулира с клаузите си, на практика предизвиква. И още нещо, изключително съществено – 10-годишнината е точката на преосъзнаване на смисъла да се образува Всебългарският съюз „Отец Паисий“, това е точката на пълната убеденост в неговото съществуване, в целите му и в следването на предначертаната програма.

В 13-годишнината от Ньой статистико-математическите измерения отстъпват място на по-резки и ефектни реторически формулировки и жестове, изразяващи не само протест, но и пряко настояване за промяна, защото договърът неизбежно ще доведе до следваща война.

От друга страна, анализират се причините за участието на България във войните от началото на ХХ век.

Казано с наши думи, в основата на участието във войните стои пропаисиевската линия. Още по-кратко, траурът в *Отец Паисий* е приемане на траура и повика на йеромонах Паисий. В този смисъл Паисий и *Отец Паисий* образуват колелото, началото и края на историческо и трансисторическо единосьщие.

От трибуната *Отец Паисий* трибунът *Отец Паисий*, баща, съвест и глас на Българското възраждане и себеотстояване, осъжда с думите си институционалните съдници, осъжда трибунала на Европа, унищожил и унизил физически и духовно българския народ, удавил заедно с това и съвестта на света. Версай, Трианон, Сен Жермен и Ньой са садистки аналогон на потопа. Лишен от божествения провиденциализъм, този потоп не премахва греха и не пречиства, не може да открие фигурата на праведника, в него не се оглежда промисълът на справедливостта.

С други думи, земята ни става Голгота, защото сме искали да бъдем онова, което сме били според историографските разкази, защото сме искали да бъдем верни на повелята Паисий, защото сме следвали завещанието на дедите. *Отец Паисий* като пленник в своя дом затвор на идеите на *Отец Паисий*.

В тази горчива ирония обаче субектът на виновността е някъде другаде и друг, а не тук и не от нас.

Тринайсетте черни години са акумулирали гнет, който избухва във филипика (в текста на проф. Борис Йоцов напр.), пункт на надеждата в която се оказва бъдещото реструктуриране, прераждане на света чрез справедливите дела на възкръсналата съвест. Рамките на доклада не ни позволяват да пристъпим към анализ на гледните точки и фигурите, чрез които в текстове се (до)изгражда картината на тра-

урна България след Ньой, или пък да предложим типология на концепции и символи. Затова предпочитаме да погледнем през очите на единствената жена в изданието – Дора Габе, като прочетем само няколко стиха от нейния реквием „Забравените“:

(...)

Тъй както пада зърно подир зърно,
и твой ден се нижи,
засей в земята спомени и грижи,
във твоето сърдце да се не върнат,
защото лягат: камък на гърдите,
а в гърлото ти спират твой залък.

(...)

Дълбай в земята черната си оран,
разравяй я със закоравели пръсти
под чергата на черната неволя
закътай и гневът си
и го засей в земята като зърно.

(...)

Дълбай в земята своята черна оран,
и хвърляй ситното си зрънце!

Години по-късно Дора Габе е сред творците, дочакали кълн и клас от своето зрънце. Семето на историческите кълнове обаче има особена бъдност: то покълва, но и прокълва. Националноисторическото Тяло на Отец Паисий сякаш възкръсва в Пролетта на Добруджа и Македония в началото на 40-те години с приносното и поносното в семето на политиката, за да се сгромоляса с нови рани, загуби, траур и очакване в кръговрата на живота, набразден от идеологемите и митологемите на нашата все недостигаща ни ръка: или може би недозаровено зърно...

ЛИТЕРАТУРА

ОП 1932: Отец Паисий. Обществено-културно-политическо списание. Година V. Книга 11 и 12. Издава Всебългарски съюз „Отец Паисий“. Тематичен брой: Ньойи. Тринадесет черни години. София, 27. ноемврий, МСМXXXII. [1932.]

ПРИЛОЖЕНИЯ

Пр. 1. и Пр. 1.а: Мъка. Картина на Стоян Сотиров. Отпечатана на корицата на списанието без заглавие и име на автора. След това на с. 11: Ст. Сотиров, „Мъка“, като е монтирана посред страниците на текста „Протестът против Ньойи“ на проф. д-р Иван Георгов (с. 9 – 12). Въздействието на картината е контекстуално различно на корицата и на с. 11. Това е така не само заради позицията, но и заради повторението, появата на заглавие и подпис, а също и заради поставеността ѝ „под тежестта“ на думите за необходимост от ревизия на договорите, и заради черната траурна черта над всяка страница. Тази черта се прекъсва само при изписване на ново заглавие на текст. След това на всяка четна страница над чертата се изписва „Ньойи“, а на всяка нечетна – съответното име на текста. В случая (**Пр. 1.а**) над картината „Мъка“ над чертата е изписано „Протестът против Ньойи“, а сред редовете на проф. Георгов, настояващи за ревизия на договорите, и на френски език е изписано: „la révision est en marche!“ (с. 11).

Пр. 2: Очакване. Картина на Петър Георгиев, отпечатана на неномериран лист между с. 4 – 5 от текста на митрополит Стефан Софийски „Ньойската неправда“ (с. 3 – 8).

Пр. 3: Слово. Своеобразна картина, която условно наричам „Слово“, но в смисъла на епитафия. Прилича на паметник (надгробна плоча). Разположена е на мястото на титулната страница: като разгърнем списанието – вдясно; отляво е картината „Тревога“ на Илия Петров. Амбивалентно функционират имената в това „Слово“ от книгата за 13-те черни години: почернените протестират и в същото време имената им са положени символично като имена на мъртъвци въз надгробна плоча, от една страна, но и като знак за обричащи се на народността жертвеник, от друга. Същевременно писаното в книгата на много места може да се чете през реторическата идеолого-политическа бленда на мъченичеството, форма на което е по един или друг начин постиганият ефект за глас, издиган от гроба на живопогребан. Но тук не можем да си позволим да представим и анализираме модусите и фигурите за постигане на разностранни въздействия.

Забележка. Както представените, така и останалите картини в траурната книга не намерих публикувани на друго място. А за Петър Георгиев не открих изобщо данни в енциклопедии за **българската** живопис. Към днешна дата: 12.12.2012 г.